

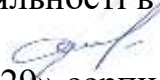
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил

Кафедра психології діяльності в особливих умовах

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах

 Микола ФОМИЧ
«29» серпня 2025 р.

Методичні вказівки (рекомендації, інструктивно-методичні матеріали тощо) з організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти з дисципліни «Соціальна психологія»

за освітньою (освітньо-професійною, освітньо-науковою) програмою
«Екстремальна та кризова психологія»
підготовки бакалавра у галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Розглянуто та ухвалено засіданням кафедри
психології діяльності в особливих умовах
протокол № 1 від « 29 серпня » 2025 р.

Черкаси – 2025 рік

УДК 159.98:331

ББК 88.4

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології діяльності в особливих умовах НУЦЗ України (протокол № 1 від 29.08.2025)

Назаров О.О., Руденко І.М.

Соціальна психологія: методичні вказівки з організації самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія». Черкаси : НУЦЗ України. 2025. 24 с.

У методичних вказівках викладені навчально-методичні матеріали, необхідні для самостійного вивчення дисципліни «Соціальної психології», – загальні положення щодо організації самостійної роботи; основні форми та методи самостійної роботи, її зміст з навчальної дисципліни; завдання, що виносяться на самостійну роботу, термінологічний словник.

УДК 159.98:331

ББК 88.4

© НУЦЗ, 2025

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	4
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.	6
РОЗДІЛ 3. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
РОЗДІЛ 4. ЗАВДАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНУ РОБОТУ.....	13
РОЗДІЛ 5. ЗАСОБИ САМОКОНТРОЛЮ.....	17
РОЗДІЛ 6. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	19
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	22

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Уведення модульної системи організації навчального процесу приводить до скорочення аудиторного навантаження здобувачів і зростання обсягу самостійної роботи. У зв'язку з цим одне з основних завдань освітнього процесу сьогодення – навчити здобувачів вищої освіти працювати самостійно. Виконання самостійних завдань допомагає здобувачам поетапно включитися в навчальну, а згодом у наукову роботу, що сприяє формуванню творчих здібностей і творчого ставлення до своєї професії. Навчити учитися – це значить розвинути здатності і потреби до самостійної творчості, повсякденної і планомірної роботи над підручниками, навчальними посібниками, періодичною літературою, активної участі в науковій праці.

Самостійна робота є однією з основних форм організації освітнього процесу, яка здійснюється здобувачами з метою опанування навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи здобувачів, регламентується робочим навчальним планом із відповідної освітньої програми.

Зміст самостійної роботи здобувачів щодо вивчення дисципліни визначається науково-педагогічним працівником у робочій програмі навчальної дисципліни, цих методичних матеріалах, завданнях, вказівках та ін.

Самостійна робота передбачає вивчення навчального матеріалу, який викладається під час аудиторних занять та міститься у рекомендованій літературі.

Обсяг самостійної роботи здобувачів узгоджується з іншими видами їхньої навчальної діяльності, викладач контролює якість виконання самостійної роботи, аналізує її результати кожного здобувача.

Контроль та корекція результатів самостійного вивчення матеріалу дисципліни здійснюються:

- під час лекцій – контроль знань та умінь, засвоєних у розрізі споріднених курсів;
- під час проведення семінарських та практичних занять – перевірка рівня підготовленості до заняття, перевірка лекційних зошитів та зошитів самостійної роботи;
- під час підсумкового контролю, основна мета якого полягає у підвищенні якості освіти за рахунок створення умов для системної планомірної роботи здобувачів протягом усього семестру і надання можливості вивчення матеріалу навчальної дисципліни окремими частинами.

Важливе значення в самостійній навчальній діяльності здобувачів відіграє вільний вибір теми, форми і часу виконання роботи. Саме тому в системі самостійного навчання важливе місце належить творчим завданням. Ці завдання охоплюють широкий діапазон: від огляду літератури, до наукових

розробок з досліджуваної теми. Така праця привчає здобувачів до постійної і активної розумової діяльності як в аудиторії, так і поза нею.

Основні організаційні вимоги до виконання самостійної роботи наступні:

- виконувана самостійна робота повинна спрямовуватись на досягнення основних навчальних завдань;
- самостійне навчання має бути систематичним і систематизованим у контексті навчальних занять;
- самостійне навчання повинне бути доступним і можливим.

На лекціях, семінарських, практичних заняттях й індивідуальних консультаціях формулюються завдання для самостійного опрацювання, проводиться інструктаж щодо їх виконання.

Самостійна робота здобувачів забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни чи окремої теми: підручники, навчальні посібники, методичні матеріали, курси лекцій, практикуми, навчально-лабораторне обладнання, електронно-обчислювальна техніка, список наукової та фахової монографічної й періодичної літератури тощо.

Результати самостійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Основними організаційними формами самостійної роботи здобувачів вищої освіти є:

- індивідуальна робота здобувачів, яка представляє собою позааудиторну самостійну роботу навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру;

- індивідуальні навчальні завдання з дисципліни, які виконуються під керівництвом викладача, як правило, під час аудиторних занять, де здобувач може отримати методичну допомогу у вигляді консультацій щодо виконання цієї роботи, при цьому консультації носять індивідуальний характер. Вона може включати вивчення окремих розділів навчальної дисципліни, аудиторне проектування, роботу з використанням комп'ютерної техніки тощо, і враховуючи специфічні вимоги конкретної дисципліни виконуватись – в лабораторії, навчально-тренувальному комплексі, смузі психологічної підготовки тощо;

- робота здобувачів, яка виконується самостійно у вільний від занять, зручний для них час, з урахуванням наукових інтересів здобувачів.

Індивідуальна робота є однією з форм самостійної роботи здобувачів вищої освіти, що передбачає виконання завдань навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру з дисципліни, визначених робочою програмою. Найпоширенішими видами індивідуальної роботи здобувачів є: конспект з теми за заданим або власно розробленим планом; реферат з теми або вузької проблеми; словник визначень з навчальної дисципліни; підготовка огляду наукової проблеми; підготовка доповіді; групова презентація та ін.

Індивідуальні навчальні завдання передбачають створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей здобувачів і мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які здобувачі одержують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання видаються здобувачам у терміни, передбачені робочим планом дисципліни, і виконуються кожним здобувачем самостійно при консультуванні викладачем. У випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання залучаються декілька здобувачів. Основними видами індивідуальних навчальних завдань здобувачів є лабораторні, курсові та кваліфікаційні роботи.

Самостійна робота, яка не передбачена робочою програмою дисципліни, але сприяє повнішому розкриттю і конкретизації її змісту, може здійснюватись з ініціативи здобувача з метою реалізації його власних навчальних і наукових інтересів та реалізується у формі написання наукових тез, статей та виконання науково-дослідних робіт здобувачів.

Серед найефективніших методів самостійної роботи здобувачів, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації освітнього процесу, слід виділити.

Проблемно-пошукові методи, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів: метод проектного навчання; методи колективної розумової діяльності; метод застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні. Застосування цих методів спонукає здобувачів до проведення самостійних досліджень, підвищує мотивацію подальшої роботи, сприяє розвитку логічного мислення, як наслідок, розвитку творчої самостійної діяльності здобувачів.

Метод проектного навчання спрямований на досягнення прогнозованих результатів самостійної роботи. Основними вимогами до використання методу проектів є: колективна та індивідуальна діяльність здобувачів; постановка проблеми, яка потребує комбінованих знань здобувачів щодо планування дій, спрямованих на розв'язання; використання науково-дослідницьких методів; складання плану роботи над проектом; фіксування проміжних результатів; результати застосування методу проектів повинні мати навчальну практичну значущість.

Сутність **методів колективної розумової діяльності** полягає в колективній творчості з метою вирішення певних завдань підвищеної складності. Застосування цих методів сприяє підвищенню рівня інтелектуального розвитку, виявленню творчих здібностей здобувачів, розвитку творчого мислення, підвищенню рівня самостійності, формуванню навичок колективної роботи, поліпшенню комунікативних навичок. Методи колективної розумової діяльності вирізняються новизною, більшою мобільністю у виборі напрямів розв'язання проблеми, більшою самостійністю й творчістю її учасників, комплексним підходом до розв'язання проблеми.

Використання **методів застосування комп'ютерних технологій** підвищує ефективність засвоєння здобувачами навчального матеріалу, сприяє розвитку розумових, творчих здібностей здобувачів; підвищує їхню зацікавленість та активність в оволодінні знаннями. Методи застосування комп'ютерних технологій у навчанні надають можливість диференціації, поглиблення індивідуалізації навчання, розширення можливостей інформаційних, контролю та самоконтролю, використання творчих завдань.

РОЗДІЛ 3 ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1 «СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Змістовий модуль 1. Предмет, методи, історія та сучасний стан соціальної психології.

Тема 1. Вступ у соціальну психологію.

Історичний екскурс виникнення соціальної психології як науки. Сутність проблеми щодо визначення предмета соціальної психології. Предмет і об'єкт соціальної психології. Структура соціальної психології та її зв'язок з іншими науками. Основні галузі соціальної психології. Основні розділи соціальної психології.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 2. Методологія та методи соціально-психологічного дослідження.

Методологія соціально-психологічного дослідження. Сучасні уявлення про основні методологічні проблеми соціальної психології. Проблема якості соціально-психологічної інформації. Методи соціально-психологічного дослідження. Особливості методу опитування (анкетування, інтерв'ю, бесіда). Основні переваги та недоліки аналізу документів та контент-аналізу у соціально-психологічному дослідженні. Особливості методів спостереження, експерименту та соціометричного дослідження.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 3. Структура та функції спілкування.

Спілкування як соціально-психологічний феномен. Співвідношення понять спілкування та комунікації. Зміст сторін (процесів) спілкування як соціально-психологічного феномену. Характеристика структури спілкування. Функції спілкування. Зміст видів спілкування. Рівні спілкування.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 4. Загальні характеристики спілкування.

Спілкування як комунікація (обмін інформацією) та його структурні елементи. Види спілкування. Спілкування як процес створення та інтерпретації текстів. Моделі спілкування, які обирають люди. Спілкування як інтеракція (взаємодія, обмін діями). Основні форми взаємодії в спільній діяльності. Сутність та структура взаємодії та її відповідність типу задачі. Психологічний вплив та його засоби.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 5. Механізми міжособистісного пізнання.

Соціальна перцепція як складова спілкування. Функції соціальної перцепції. Механізми міжособистісного пізнання: сутність та зміст. Каузальна атрибуція як механізм міжособистісного сприймання. Ефекти першого враження (ефект ореолу, ефект первинності та новизни, ефект проєкції). Атракція та стереотипізація. Сприймання іншої людини через її приналежність до певної групи (етнічної, професійної, вікової). Економія зусиль мозку і ризик упередженості. Фундаментальна помилка атрибуції. Ефект учасника-спостерігача.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Змістовий модуль 2. Соціально-психологічна характеристика груп. Особис-тість в системі соціальних зв'язків.

Тема 2.1. Соціально-психологічні особливості малих груп.

Група як соціально-психологічний феномен. Мала група: сутність, особливості, діяльність та розвиток. Основні напрями дослідження малої групи в історії соціальної психології. Моделі групового розвитку (Б. Токмен, М.Вудкок і Д. Френсіс, Л.І. Уманський). Опишіть зміст феноменів керівництво та лідерство в управлінні малою групою. Проаналізуйте зміст теорій лідерства (харизматична, ситуаційна, синтетична). Сім'я як організована соціальна група.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 2.2. Соціально-психологічні особливості великих груп.

Соціально-психологічні особливості великих соціальних груп. Основні проблеми дослідження великих груп в соціальній психології. Види великих груп: організовані і стихійні. Психологічні особливості етнічних груп. Аналіз понять «психологічний склад нації», «національний характер», «етнічний стереотип». Психологічні особливості українського національного характеру. Масова стихійна поведінка.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 2.3. Проблема соціалізації особистості.

Особистість як суб'єкт суспільного життя та процес соціалізації. Зміст процесу соціалізації. Характеристика форм та видів реалізації процесу соціалізації. Зміст соціально-психологічних механізмів соціалізації. Сутність та функції основних агентів та інститутів соціалізації. Етапи та стадії соціалізації, особливості соціалізації дітей і дорослих.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 2.4. Соціальна установка як соціально-психологічний феномен.

Проблема атитюда в соціальній психології. Зміст диспозиційної концепції соціальної установки. Сутність та структура соціальної установки. Зміст функцій соціальної установки. Процес формування соціальних

установок (за Ж. Годфруа). Процес зміни соціальних установок (за Р.Петті й Дж.Качіоппо). Відмінності зміни соціальних установок у біхевіористських та когнітивистських концепціях.

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Тема 2.5. «Я-концепція» як соціально-психологічний феномен.

Історія виникнення та формування психології «Я-концепції». Сутність «Я-концепції». Сучасні підходи у розумінні структури «Я-концепції». Характеристика феноменологічному підходу до «Я-концепції». Зміст теорії «Я-концепції» К. Роджерса. Проаналізуйте основні джерела формування «Я-концепції». Самооцінка як складова «Я-концепції». Поведінковий компонент у структурі «Я-концепції». Роль соціальної та етнічної ідентичності у розвитку «Я-концепції».

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять

Назви модулів і тем	Очна форма навчання					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	поточний контроль
6-й семестр						
МОДУЛЬ 1. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ						
Змістовий модуль 1. Предмет, методи, історія та сучасний стан соціальної психології						
Тема 1.1 Вступ у соціальну психологію.	10	2	2	-	6	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 1.2 Методологія та методи соціально-психологічного дослідження.	8	2	2	-	4	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 1.3 Структура та функції спілкування.	8	2	2	-	4	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 1.4 Загальні характеристики спілкування.	8	2	2	-	4	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 1.5 Механізми	12	2	4	-	6	усні та письмові

міжособистісного пізнання.						опитування, індивідуальні завдання
Разом за змістовим модулем 1	46	10	12	-	24	-
Модуль 2. Соціально-психологічна характеристика груп. Особистість в системі соціальних зв'язків						
Тема 2.1 Соціально-психологічні особливості малих груп.	8	2	2	-	4	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 2.2 Соціально-психологічні особливості великих груп.	8	2	2	-	4	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 2.3. Проблема соціалізації особистості.	6	2	2	-	2	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 2.4. Соціальна установка як соціально-психологічний феномен.	6	2	2	-	2	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 2.5. «Я-концепція» як соціально-психологічний феномен.	8	2	2	-	4	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Разом за змістовим модулем 2	36	10	10	-	16	-
Модульна (контрольна) робота	8	-	2	-	6	письмова модульна контрольна робота
Разом за 6 семестр	90	20	24	-	46	-
Разом	90	20	24	-	46	-
Назви модулів і тем	Заочна форма навчання					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	поточний контроль
6-й семестр						
МОДУЛЬ 1. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ						
Змістовий модуль 1. Предмет, методи, історія та сучасний стан соціальної психології						
Тема 1.1 Вступ у соціальну	10	0,5	-	-	9,5	індивідуальні завдання

психологію.						
Тема 1.2 Методологія та методи соціально-психологічного дослідження.	9	0,5	-	-	8,5	індивідуальні завдання
Тема 1.3 Структура та функції спілкування.	9	0,5	-	-	8,5	індивідуальні завдання
Тема 1.4 Загальні характеристики спілкування.	9	0,5	-	-	8,5	індивідуальні завдання
Тема 1.5 Механізми міжособистісного пізнання.	9	1	1	-	7	індивідуальні завдання
Разом за змістовим модулем 1	46	3	1	-	42	-
Змістовий модуль 2. Соціально-психологічна характеристика груп. Особистість в системі соціальних зв'язків						
Тема 2.1 Соціально-психологічні особливості малих груп.	9	-	-	-	9	індивідуальні завдання
Тема 2.2 Соціально-психологічні особливості великих груп.	9	-	-	-	9	індивідуальні завдання
Тема 2.3. Проблема соціалізації особистості.	6	1	-	-	4	індивідуальні завдання
Тема 2.4. Соціальна установка як соціально-психологічний феномен.	4	1	-	-	3	індивідуальні завдання
Тема 2.5. «Я-концепція» як соціально-психологічний феномен.	9	1	1	-	7	індивідуальні завдання
Разом за змістовим модулем 2	36	3	1	-	32	-
Диференційований залік	8	-	-	2	6	-

Разом за модулем 1	90	6	2	-	82	-
Разом за 6 семестр	90	6	2	-	82	-
Разом	90	6	2	-	82	-

РОЗДІЛ 4

ЗАВДАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНУ РОБОТУ

1. Дискусія про предмет соціальної психології. Розгляд різних підходів до визначення предмета науки.
2. Сучасний об'єкт соціальної психології. Аналіз того, як змінився об'єкт дослідження у XXI столітті.
3. Міждисциплінарний статус соціальної психології: взаємодія з соціологією, політологією та етнологією
4. Основні розділи сучасної соціальної психології: соціальна психологія особистості, психологія спілкування (комунікації), психологія малих груп та психологія великих соціальних спільнот і масових процесів.
5. Перші форми соціально-психологічних теорій. Аналіз ідей М. Лацаруса, Х. Штейнталя, В. Вундта, Г. Лебона та В.Мак-Дугалла.
6. Етичні дилеми в соціально-психологічних дослідженнях.
7. Аналіз ефекту Розенталя (Пігмаліона) та ефекту Хоторна. Способи мінімізації цих впливів (метод "подвійного сліпого" дослідження).
8. Соціометрія Дж. Морено як інструмент діагностики міжособистісних стосунків у групі
9. Метод фокус-груп у прикладній соціальній психології. Особливості групового інтерв'ю. Роль модератора та механізми групової динаміки, що допомагають отримати глибинну інформацію.
10. Контент-аналіз соціальних мереж як сучасний метод вивчення масової свідомості. Як кількісний та якісний аналіз постів, хештегів та коментарів допомагає психологам відстежувати соціальні настрої, рівень агресії або тривожності в суспільстві.
11. Аналіз феномену госпіталізму та випадків «дітей-мауглі». Роль спілкування у формуванні людської психіки та самосвідомості.
12. Еволюція спілкування від первісних ритуалів до цифрового етикету XXI століття. Як змінювався зміст та форми спілкування в ході розвитку суспільства.
13. Тріада спілкування: комунікація, інтеракція, перцепція
14. Детальний аналіз функцій спілкування: прагматична, формуюча, функція підтвердження, емотивна. Як розпізнати, яку функцію виконує співрозмовник у конкретний момент.
15. Маніпулятивне спілкування та діалог. Як розпізнати рівні взаємодії за Е.Шостромом та С. Братченком

16. Роль кінесики (жести, міміка), проксемики (дистанція) та такесики (дотики). Чому невербальні сигнали важливіші за слова (вербальний канал).
17. Комунікативні бар'єри. Психологічні фільтри сприйняття інформації та способи їх подолання.
18. Роль інтонації, жестів, погляду та міміки у передачі повідомлення. Феномен конгруентності (відповідності) вербальних і невербальних сигналів.
19. Розгляд типів трансакцій (паралельні, перехресні, приховані). Як вибір его-стану визначає успіх або конфліктність соціальної взаємодії (за Е.Берном)
20. Стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях (за моделлю Томаса-Кілманна)
21. Відмінності між раціональним (переконання) та ірраціональним (навіювання) впливом. Як ці механізми працюють у моді, релігії та політичних рухах.
22. Маніпулятивні технології в сучасних мас-медіа та соціальних мережах. Техніки "фреймінгу", "ехо-камер" та емоційного маніпулювання. Психологічний захист особистості від деструктивного інформаційного впливу та пропаганди.
23. Як соціальна психологія пояснює поведінку людей у соціальних мережах та під час глобальних рухів.
24. Соціальна перцепція: відмінність сприймання людей від сприймання предметів. Роль суб'єктивності та активності об'єкта сприймання.
25. Ідентифікація та емпатія: роль «входження в роль» іншого та здатність до співпереживання. Порівняльний аналіз механізмів.
26. Психологія атракції. Фактори, що сприяють виникненню симпатії: подібність, територіальна близькість, зовнішня привабливість та «ефект простого пред'явлення».
27. Фундаментальна помилка атрибуції. Наслідки цієї помилки в повсякденному житті.
28. Життєвий цикл малої групи, аналіз етапів розвитку за Б. Такменом
29. Феномен групової згуртованості: фактори, що впливають на згуртованість та ризики надмірної згуртованості, феномен «групомислення»
30. Керівник та лідер: відмінності у походженні, функціях та методах впливу. Чи може одна людина ефективно поєднувати обидві ролі
31. Стили лідерства та їх ефективність залежно від завдань групи. Порівняння класичних стилів та сучасних підходів (трансформаційне лідерство, ситуативне лідерство К. Бланшара).
32. Психологія великих соціальних груп: як спільна мова, релігія та історія формують свідомість мас. Відмінність великих груп від малих.
33. Поняття групової ідентичності, соціальних норм та цінностей. Роль "соціальних представлень" за С. Московічі у житті великих груп.

34. Етнічна ідентичність та механізми міжетнічного сприймання: "Ми" проти "Вони". Структура етнічної психології (менталітет, характер, темперамент).
35. Механізми етнічної стереотипізації та виникнення упереджень. Як зберігається етнічна стійкість в умовах глобалізації.
36. Кордоцентризм та індивідуалізм: фундаментальні риси українського національного характеру
37. Трансформація українського національного характеру в умовах сучасної війни та соціальних криз. Феномен волонтерства та горизонтальної самоорганізації як прояв соціально-психологічних особливостей українців сьогодні.
38. Анатомія натовпу, механізми зараження, навіювання та наслідування. Класичні теорії натовпу (Г. Лебон, С. Сігеле). Типологія натовпів від пасивних до агресивних та панічних.
39. Чутки та паніка як прояви масової стихійної поведінки в інформаційну добу. Маніпуляція масовою поведінкою через соціальні мережі.

Перелік завдань для підготовки до заліку

1. Описати предмет, об'єкт і завдання соціальної психології.
2. Розкрити загальний зміст етапів розвитку соціально-психологічного знання.
3. Охарактеризувати історію розвитку західної соціальної психології ХХ ст.
4. Описати розвиток вітчизняної соціальної психології.
5. Охарактеризувати принципи соціальної психології.
6. Описати місце соціальної психології в системі наук, її основні напрямки.
7. Дати загальну характеристику методології і методам соціальної психології.
8. Розкрити поняття «соціальний контекст», дати загальну характеристику.
9. Охарактеризувати поняття і специфіку суспільних відносин.
10. Дати загальну характеристику соціальної ролі.
11. Навести фактори, що визначають стиль виконання соціальної ролі.
12. Описати структуру процесу спілкування.
13. Дати характеристику комунікативної сторони спілкування.
14. Описати процес вироблення загальних смислів у процесі спілкування.
15. Визначити фактори комунікативного впливу.
16. Дати характеристику комунікативних бар'єрів.
17. Описати види інформації, переданої комунікатором.
18. Охарактеризувати засоби передачі інформації.
19. Описати особливості вербальної комунікації.
20. Виділити особливості невербальної комунікації.
21. Дати характеристику інтерактивної сторони спілкування.
22. Виокремити види конфліктів та дати їм загальну характеристику.
23. Дати характеристику деструктивного конфлікту.
24. Охарактеризувати конструктивний конфлікт.

25. Охарактеризувати перцептивну сторону спілкування.
26. Розкрити поняття феномену ідентифікації у процесі соціальної перцепції.
27. Дати характеристику рефлексії в процесі соціальної перцепції.
28. Описати феномен інтерпретації поведінки партнера по спілкуванню.
29. Дати загальну характеристику каузальній атрибуції як системі приписування.
30. Описати ефекти соціальної перцепції.
31. Дати характеристику діловому спілкуванню, його видам і формам.
32. Психологічні прийоми впливу на партнера по спілкуванню.
33. Проаналізувати специфіку спілкування в інтернеті.
34. Дати характеристику поняттю мала група, її ознакам і параметрам.
35. Описати структуру малої групи.
36. Охарактеризувати види малих груп по порядку виникнення.
37. Охарактеризувати види малих груп по громадському статусу.
38. Охарактеризувати види малих груп по безпосередності взаємозв'язків.
39. Охарактеризувати види малих груп за значущістю.
40. Розкрити моделі розвитку груп.
41. Описати феномени конформізму і групового тиску.
42. Дати характеристику видам і рівням конформізму.
43. Ситуативні і особистісні чинники конформізму.
44. Розкрити сутність понять «лідер» і «лідерство».
45. Описати проблему групової згуртованості та її ознаки.
46. Проаналізувати процес прийняття, види і методи прийняття групового рішення.
47. Охарактеризувати негативні ефекти при прийнятті рішень у групі.
48. Дати характеристику феномену групової сумісності і критеріям її оцінки.
49. Охарактеризувати феномен соціально-психологічного клімату і чинники, що впливають на нього.
50. Проаналізувати ефективність групової діяльності та її критерії.
51. Навести приклади ефективних способів управління малою групою.
52. Навести основні ознаки великих соціальних груп.
53. Описати рівні розвитку великих соціальних груп.
54. Проаналізувати фактори, що визначають рівень психологічної спільності груп.
55. Розкрити поняття класів та їхніх соціально-психологічних ознак.
56. Описати етнопсихологічні особливості народу.
57. Розкрити поняття психологічної структури суспільства.
58. Дати характеристику соціально-психологічним шарам суспільства.
59. Описати процес соціалізації та проблему етапності процесу соціалізації.
60. Дати характеристику основним інститутам соціалізації.
61. Проаналізувати соціально-психологічні механізми соціалізації.

62. Розкрити поняття соціальної установки (структура (компоненти) і функції).
63. Описати загальну проблему феномену атитюду в соціальній психології.
64. Проаналізувати процес зміни соціальних установок.
65. Охарактеризувати зв'язок установки і реальної поведінки людини.
66. Описати поняття соціальної ролі.
67. Дати характеристику рольовій поведінці та проблемі взаємодії особистості і суспільства.
68. Описати соціально-психологічні якості особистості.
69. Розкрити сутність феноменів когнітивного дисонансу та самопрезентації.
70. Розкрити загальні особливості розгляду феномену «Я-концепція».
71. Описати перспективи досліджень особистості в соціальній психології.

РОЗДІЛ 5.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Базова література

1. Освітньо-професійна програма «Екстремальна та кризова психологія» за першим (бакалаврським) рівнем в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія». –Х. НУЦЗ України, 2022. - 55 с.
2. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 565.
3. Ануфрієва Н.М. Соціальна психологія: Навч. метод. комплекс / Н.М. Ануфрієва, Т.М. Зелінська, О.Л. Туриніна. - К.: МАУП, 2006. - 200 с. - Бібліогр.: с. 192-193. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/soc_psihol.pdf
4. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Волянчук, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Сербова, О. Л. Туриніна, О. В. Москаленко, С. О. Хілько, В. О. Чумаков ; КПП ім. Ігоря Сікорського. – 2-ге вид., перероб. і доп.– Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2024. – 595с.
5. Коваленко А.Б., Корнєв М.Н. Соціальна психологія: Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене - К., 2006. - 400 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/414683.pdf
6. Москаленко В.В. Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.cul.com.ua/preview/sotcialna_psihologija-Moskalenko.pdf
7. Орбан-Лембрик Л.Б. Соціальна психологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. - К.: Академвидав, 2003. - 448 с. © Орбан-Лембрик Л.Б., 2003.

[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/537-sotsalna-psihologiya-orban-lembrick-lb.html>

8. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Талком, 2018. – 580 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Osnovy-socpsych.pdf>

9. Поліщук В. М. Соціальна психологія: навчальний посібник. Університетська книга, Суми, 2021. – 217 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека психологічної літератури: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники он-лайн: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>
4. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова: <http://hklb.npu.edu.ua/>
5. Наукова бібліотека Національного університету цивільного захисту України: <http://library.nuczu.edu.ua/>

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Агресія – мотивована деструктивна поведінка, що завдає моральної або фізичної шкоди оточуючим, викликає психологічний дискомфорт.

Адаптація (від лат. **Adaptatio** – пристосовувати) – здатність систем пристосовуватися до умов навколишнього середовища, які змінюються, до власних внутрішніх змін, що приводить до підвищення ефективності їх функціонування.

Адаптивність – інтегративна властивість, яка характеризує тенденцію функціонування людини як цілеспрямованої системи, що визначається: відповідністю (адаптивність), відносною невідповідністю (неадаптивність), крайнім ступенем невідповідності або відсутністю можливості адаптації (дезадаптивність) між цілями та прагненнями людини, що досягається в процесі її трудової діяльності.

Акцентуація характеру – крайні питання норми, при яких окремі риси особистості надмірно посилені.

Антиципація (від лат. **Anticipatio** – передбачення) – передбачення майбутніх дій і подій, зокрема, передбачення людиною дій іншої людини, групи людей, передбачення дій системи.

Антропометрія (від гр. **antropos** – людина, **tetreo** – вимірюю) – сукупність методів і прийомів вимірювання тіла людини і його частин.

Апатія (від гр. **apateia** – байдужість) – стан, що характеризується емоційною пасивністю, байдужістю до подій навколишньої дійсності. Нерідко виступає як наслідок перевтоми людини.

Асертивність – здатність людини відстоювати свої права, беручи до уваги права інших.

Астенія (від лат. заперечення, **stenia** – сила, потужність) – фізична і нервово-психічна слабкість людини, що виявляється в підвищеній стомлюваності, ослабленні уваги, пам'яті, емоційній нестійкості.

Астенопія – зоровий розлад, що виникає у результаті тривалої напруженої роботи людини в системах «людина – техніка».

А. характеризується слабкістю або швидкою стомлюваністю зору і виявляється болем в очах, головним болем і зниженням гостроти зору.

Атрибуція – приписування соціальним об'єктам (людині, групі, соціальній спільності) характеристик, які не представлені в полі сприйняття.

Аутогенне тренування – психотерапевтичний метод широкого профілю, заснований на використанні прийомів самонавіювання, елементів східних технік медитації та занурення у стан релаксації.

Афект – сильний і відносно короткотривалий емоційний стан. Приступ сильного збудження, який супроводжується соматовегетативними виявами.

Афектація – штучна піднесеність і збудженість, перебільшений і підкреслений вияв якого-небудь почуття, настрою.

Афект неадекватності – негативний емоційний стан, який виникає у зв'язку із неуспіхом у діяльності і для якого характерне ігнорування самого факту неуспіху або небажання визнати себе його винуватцем. Виявляється в імпульсивних діях.

Афект патологічний – вид афекту, який супроводжується глибоким затьмаренням свідомості, низкою мимовільних, часто безглузвих імпульсивних актів, дій з подальшою амнезією, а іноді глибоким сном. Види афекту:

- афективна розрядка – відчуття полегшення, іноді спустошеності, що настає в результаті спричинених афектом дій;
- афективна дисоціація – невідповідність змісту мислення афективному фону;
- афективна тупість – слабкість емоційних реакцій і контактів, збідніння почуттів, емоційна холодність, що переходить у повну байдужість;
- афективне заціпеніння – втрата афективної модуляції, стійкий напружений афект.

Афіліація – мотиваційний стан, пов'язаний з потребою у спілкуванні, емоційних контактах, дружбі, любові, з потребою бути прийнятим іншими.

Бар'єри психологічні – стани, що виявляються в неадекватній пасивності людини і перешкоджають виконанню тих або інших дій у системі «людина – техніка». Характеризуються посиленням негативних переживань, установок, комунікативних бар'єрів, що виявляються у відмові людини від продовження діяльності.

Бібліотерапія – форма психотерапевтичної дії з використанням читання спеціально підібраної літератури.

Біхевіоральна терапія – вид терапії, що базується на використанні принципів навчання, зміни поведінки.

Біхевіоризм – напрям у психології, в центрі якого вивчення поведінки людини. Одиницею аналізу поведінки оголошується конкретний зв'язок стимулу та реакції.

Бланк обстеження – спеціальна форма фіксації результатів психодіагностичного дослідження. Вона обов'язкова для проведення більшості тестів інтелекту, проєктивних методик, особистісних опитувальників.

Бойовий шок – емоційна реакція, що виникає через кілька годин або днів інтенсивних дій працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України у надзвичайних ситуаціях, викликаних соціальними явищами криміногенного характеру або введенням режиму військового часу.

Валідність – адекватність і дієвість тесту, критерій його доброякісності, що характеризує точність вимірювання досліджуваної властивості та репрезентативність діагностичної процедури.

Ведуча діяльність – діяльність, виконання якої визначає виникнення і формування основних психологічних новоутворень людини на певному етапі розвитку її особистості.

Вибірка – група випробовуваних, що представляє певну популяцію і відбирається для експерименту або іншого емпіричного дослідження.

Воля – свідома організація і саморегуляція людиною своєї діяльності та різних психічних процесів, яка пов'язана з подоланням перешкод і спрямована на досягнення поставлених цілей.

Гіпноз – техніка психологічного впливу на людину шляхом зосередження її уваги на певному об'єкті з метою звузити поле свідомості та підпорядкувати її контролю зовнішнього агента (гіпнотизера), навіювання якого вона виконуватиме.

Гіпотеза – припущення щодо сутності досліджуваних явищ, їх можливих зовнішніх та внутрішніх взаємозв'язків, яке перевіряється шляхом експериментального дослідження.

Гуманістична психотерапія – метод психотерапії, метою якого є підвищення самооцінки людини і стимулювання її особистісного зростання.

Дебрифінг психологічний – форма психологічної інтервенції, особливим чином організоване обговорення, яке проводиться в групах людей, що спільно пережили стресогенну або трагічну подію. Загальна мета групового обговорення – мінімізація психологічних страждань.

Девіантна поведінка – дії, не відповідні офіційно встановленим нормам або тим, що фактично склалися в певному суспільстві (соціальній групі).

Депресія – сукупність окремих симптомів порушення психічної діяльності. Пригнічений сумний настрій, супроводжуваний усвідомленням власної меншовартості, песимізмом.

Дискомфорт – сукупність незручностей життєдіяльності людини, що породжує неприємний, переважно негативний емоційний стан. Може викликатися неадекватним робочим місцем, незвичними обставинами, нерегламентованим робочим днем, порушенням режиму праці та відпочинку людини.

Дистрес – негативний вплив стресу на діяльність аж до її повної дезорганізації.

Екстремальні умови – фактори, що вимагають від людини максимальної напруги фізіологічних і психічних функцій, що різко виходять за межі норми.

Емоційне напруження – напруження, викликане конфліктними умовами, зокрема, підвищеною вірогідністю виникнення аварійної ситуації.

Ідентифікація – переживання своєї ідентичності, тотожності з іншою людиною або з будь-яким об'єктом дійсності.

Ілюзія сприйняття – спотворене, неадекватне відображення реально існуючого предмета та його властивостей.

Імпульсивність – особливість поведінки людини, що полягає у схильності діяти за першою спонудою, під впливом зовнішніх обставин або емоцій.

Індивідуальність – неповторність, унікальність властивостей людини.

Інсайт – нове рішення проблеми, що виявляється раптово після того, як суб'єкт інтегрує інформацію, що є в пам'яті і що надходить з навколишнього середовища.

Інтелект – у широкому значенні – відносно стійка структура розумових здібностей людини, сукупність усіх пізнавальних процесів; у більш вузькому значенні – здатність до розумної поведінки в проблемних ситуаціях.

Інформаційна модель – сукупність ознак стану об'єктів і ситуацій, яка необхідна для виконання людиною покладених на неї функцій у системі «людина – техніка».

Ірраціональне мислення – мислення, що спирається не на логіку, а на емоції.

Кар'єра – результат усвідомленої позиції і поведінки людини у сфері трудової діяльності, пов'язаний з посадовим або професійним зростанням.

Когнітивний дисонанс – напруга, яка з'являється при усвідомленні несумісності яких-небудь двох уявлень.

Креативність – характеристика повноцінно функціонуючої людини, здатної продукувати унікальні ідеї й оригінальні способи вирішення проблем. Творчість мислення.

Локус контролю – здатність приписувати відповідальність за всі події свого життя зовнішнім чинникам (екстернальний локус) або внутрішнім чинникам (інтернальний локус).

Методична система психологічної підготовки. Методична система (від грец. *metodhos* – шлях до чого-небудь) психологічної підготовки є взаємопов'язаною та адекватною завданням підрозділу єдністю методів, прийомів, педагогічних технологій, які використовуються у підрозділі та дають відповідь на питання «яким чином?», що забезпечує належне та правильне формування необхідних компонентів психологічної підготовленості персоналу.

Методи психологічної підготовки – способи упорядкованої взаємопов'язаної діяльності керівника та виконавців, спрямовані на розв'язання завдань навчання з одночасним досягненням виховного і розвивального ефекту.

Механізми психологічного захисту – неусвідомлювані індивідом способи уникнення думок, ситуацій, які можуть викликати тривогу або привести до зниження самооцінки.

Мікроклімат – комплекс фізичних чинників навколишнього середовища в обмеженому просторі приміщення, що впливає на функції організму людини-оператора. Визначається основними фізичними параметрами: температурою, швидкістю руху і вологістю повітря, температурою навколишніх поверхонь, енергією освітлювальних приладів, фізичними полями технічних пристроїв на електронно-променевих трубках.

Монотонія (від гр. **τοπος** – один, єдиний і **τοπος** – напруга) – комплекс фізіологічних і психологічних змін в організмі людини, що виникають у специфічних умовах діяльності та зовнішнього середовища (одноманітна рутинна робота, шум тощо), які викликають одноманітну реакцію. Розрізняють «монотонність», що характеризує зовнішні об'єктивні чинники трудової діяльності, і «психічний стан моногонії», який більшою мірою відноситься до реакцій людини на монотонну працю і характеризується суб'єктивними проявами: нудьгою, апатією, сонливістю, втомою, дратівливістю, зниженням уваги, зниженням позитивної мотивації до діяльності.

Навичка – автоматизований спосіб успішного виконання певної дії. Для дії, що засвоєна людиною на рівні навички, характерними є висока якість, результативність, швидкість, економічність (мінімальні зусилля і витрати енергії), машинальність (можливо виконувати дії без концентрації уваги на техніці виконання, з перенесенням уваги на інше).

Перевтома – прогресуюче накопичення втоми внаслідок недостатності відпочинку між робочими циклами трудової діяльності.

Посттравматичний стрес – комплекс реакцій людини на травму, який полягає у переживанні потрясіння, безпорадності в ситуації загрози власному життю або здоров'ю. Тривалість стресової ситуації складає основу психологічної травми і визначає стратегію психологічної допомоги.

Професійний психологічний відбір – організаційна система заходів діагностики і прогнозування придатності людей до оволодіння відповідною спеціальністю та подальшої ефективної професійної діяльності.

Професійно-психологічний відбір – комплексне дослідження особистості з метою прогнозування її психологічної готовності на основі наявних у неї психологічних властивостей. Це спеціально організований дослідницький процес, мета якого – виявити й визначити за допомогою науково обґрунтованих методів ступінь та можливість психофізіологічної й соціально-психологічної придатності кандидатів.

Професіограма – документ, в якому описуються особливості спеціальності, професії, а також кваліфікаційний профіль, в якому всі якості, необхідні працівнику, знаходять кількісний вираз. На її основі визначається професійна придатність і проводиться профвідбір.

Професійна придатність – наявність задатків і здібностей, необхідних для успішного оволодіння професією.

Психічна стійкість – збереження продуктивного функціонування психіки в короткочасній або тривалій напруженій ситуації. Є передумовою подолання труднощів, активного та безпомилкового виконання завдань у складній обстановці.

Психогігієна і психопрофілактика – галузь медичної і практичної психології, завданням якої є надання психологічної допомоги практично здоровим людям (зокрема, операторам) з метою запобігання нервово-психічним і психосоматичним захворюванням, а також полегшення постстресових станів при роботі з технікою.

Психологічна допомога – вид допомоги, яку надає кваліфікований психолог людині або групі людей з метою оптимізації психофізіологічних станів, пізнавальних процесів, поведінки, спілкування, реалізації індивідуальної і групової діяльності.

Психологічна підготовка – це комплекс заходів, спрямованих на формування та підтримку у працівників професійно важливих психологічних і морально-ділових якостей, внутрішнього самоконтролю під час конфліктних ситуацій, комунікативної культури, психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних умовах, позитивної мотивації на дотримання правил особистої безпеки.

Психологічна підготовка – це педагогічна система, яка розв'язує триєдине педагогічне завдання: навчання + виховання + розвиток. Це навчальна-виховна-розвивальна підготовка.

Психологічна служба – система практичного використання здобутків психології для вирішення комплексних задач психологічної експертизи, діагностики, консультації у сфері виробництва, медицини, освіти, культури, спорту, правоохоронної діяльності.

Рефлексія – схильність до аналізу своїх переживань, звернення свідомості на самого себе (самосвідомість), осмислення свого стану.

Самосвідомість – усвідомлене ставлення людини до своїх потреб, здібностей, потягів, мотивів, переживань і думок, яке виражається в емоційно-смісловій оцінці своїх можливостей.

Стрес – стан загальної напруги організму у відповідь на дію зовнішнього неспецифічного чинника. Протікає на фоні різких вегетативних змін і характеризується дезорганізацією діяльності під впливом несприятливих чинників; може мати як позитивний (мобілізуючий), так і негативний вплив на діяльність людини аж до її повної дезорганізації.

Стиль керівництва – система способів, прийомів, методів впливу на колектив з метою ефективного і якісного виконання управлінських функцій.

Стресор – чинник, що приводить до стресу.

Тривога – емоційний стан, що виникає у ситуаціях невизначеної небезпеки і виявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій.

Тривожність – індивідуальна психологічна особливість, що виявляється в схильності людини до частих та інтенсивних переживань стану тривоги.

Фрустрація – психічний стан особистості, викликаний неуспіхом у задоволенні її потреб та бажань. Стан фрустрації супроводжується різними негативними переживаннями: роздратуванням, розчаруванням, тривогою, відчаєм, агресією тощо.

Чутки – специфічний вид неформальної міжособистісної комунікації, у процесі якої інформація, що до певної міри відображає деякі реальні чи вигадані події, стає надбанням широкої дифузної аудиторії.